

Ylimaunu Venla Valentina

Kosketuksen merkitys varhaisissa vuorovaikutussuhteissa

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Lastentarhanopettajan koulutus
2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Kosketuksen merkitys varhaisissa vuorovaikutussuhteissa (Venla Ylimaunu)

Kvalitatiivinen tutkimus, 32 sivua

Huhtikuu 2018

Tiivistelmä:

Kandidaatintyössäni tutkin kosketuksen merkitystä varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Käsitellen työssäni kosketuksen pedagogisia hyötyjä varhaiskasvatuksessa ja pohdin myös mitä haasteita kosketuksen vieminen varhaiskasvatuksen kentälle voi aiheuttaa. Kosketuksesta puhuminen kasvatuksen parissa ei ole yleinen puheenaihe, eikä sitä aina osata yhdistää osaksi laadukasta varhaiskasvatusta. Pieni lapsi tarvitsee osakseen hellyyttä, turvaa ja lämpöä, jotta tämä voi kehittyä kokonaisvaltaisesti. Tutkielmani toteutin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja lähteinä toimivat pääsääntöisesti kosketukseen ja lapsen kasvuun viittaavat teokset.

Keskeisiä käsitteitä kandidaatintyössäni ovat kosketus ja kiintymyssuhdeteoria. Kosketus on tuttu fyysisenä käsitteenä, mutta sillä on myös laajempi merkitys ihmisen henkiselle terveydelle. Etenkin lapselle kosketus ja hellyyden saaminen ovat elinehto. Kiintymyssuhdeteoria liittyy vahvasti kosketuksen käsitteeseen. Pieni lapsi tarvitsee lähelleen turvallisen kasvattajan, joka on sensitiivinen ja vastaa lapsen tarpeisiin.

Tutkielmani aikana kosketuksen tärkeä merkitys varhaisissa vuorovaikutussuhteissa vahvistui vahvistumistaan. Kosketuksen merkitys ja tarve nähdään erilaisena eri kasvatusinstituutioissa ja maailmalla. On pitkälti kasvattajista ja päättäjistä kiinni, miten kosketukseen kasvatuksessa suhtaudutaan ja koetaanko se tärkeäksi. Kosketuksen pedagoginen merkitys kasvatuksessa nousi tutkielmassani erittäin tärkeäksi lapsen normaalin kehityksen kannalta. Kosketusta on helppo toteuttaa varhaiskasvatuksessa, kunhan sille annetaan mahdollisuus ja sovitaan yhteisistä pelisäännöistä kasvattajien kesken.

Avainsanat: varhaislapsuus, kosketus, kiintymyssuhdeteoria, varhaiskasvatus, pedagogiikka, moraalinen paniikki ("No touch" as Moral Panic)

Sisältö

1. Johdanto.....	5
2. Tutkimuksen toteuttaminen	7
3. Kosketuksen taustaa kasvatuksessa.....	9
3.1 Kiintymyssuhdeteoria.....	10
3.2 Kasvattajan ja lapsen välinen kosketus Suomessa ja maailmalla	11
3.3 "No touch" as Moral Panic.....	13
4. Kosketus tukena varhaiskasvatuksessa.....	14
4.1 Kosketuksen pedagoginen merkitys.....	14
5. Kosketuksen haasteita varhaiskasvatuksessa	22
6. Pohdintaa	26
7. Lähteet.....	30

1 Johdanto

”Sivuaineryhmäni on viimeistä kertaa vierailmassa koululla. Olemme juuri laulaneet loppulaulun ja syöneet herkkuja. Yksi koulun lapsista vilkuttaa minulle ujusti penkin takaa. Vastaan vilkutukseen ja hymyilen. Lapsi lähestyy minua ja katsoo tiukasti silmiin. Yhtäkkiä tämä hypää syliini ja painaa päänsä jalkojeni päälle. Tunnen hätkähtäväni ja hetken päässäni lyö tyhjää. Voinko koskettaa lapseen ja silittää tätä? Lapsi selvästi haluaa läheisyyttä, mutta voinko koskea lapseen ilman tämän lupaa ja mitä muut ympärilläni tästä sanovat. Päätän lopulta silittää lasta. Lapsi hymyilee ja nauttii selvästi saamastaan huomiosta. Päivän päätteeksi lapsi tulee vielä halaamaan minua tiukasti. Tunnen hyvänolon tunnetta ja että olen ehkä tehnyt jotain oikein.” (ote pedagogisesta päiväkirjastani).

Lapsen kanssa on ihana olla lähekkäin. Tämän sanominen ääneen voi olla kuitenkin vaarallista. Jos aikuinen ihminen nauttii läheisyydestä lapsen kanssa, alkavat usein hälytyskellot soida. Voin itse rehellisesti sanoa, että rakastan olla lasten kanssa lähekkäin ja pitää lasta sylissä. Kun lapsi on sylissä, voi kasvattaja päästä lähemmäs lasta ja tämän ajatuksia kuin missään muussa tilanteessa. Näihin hetkiin sisältyykin huomaamatta pedagogiikkaa, jota ei välttämättä osata hyödyntää. Yllä mainittu ote omasta pedagogisesta päiväkirjastani kiteyttää hyvin sen, kuinka vaikeaa joskus on lähestyä lasta. Itse koin silittämisen kyseissä tilanteissa sopivaksi, mutta huomasin heti mieltäväni muiden mielipiteitä asiasta. Pohdin myös antaako lapsi minun koskettaa, mutta päätin tämän kehon kielestä hänen haluavan juuri sitä. Lopuksi koin toimineeni oikein, sillä sain lapselta nimenomaan konkreettisen kiitoksen tämän huomioimisesta, halauksen. Tulevana lastentarhanopettajana koen näiden asioiden pohtimisen tärkeiksi ja ajankohtaisiksi.

Kandidaatintyön aiheenani on kosketuksen merkitys varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Keskityn työssäni erityisesti kosketuksen positiivisiin vaikutuksiin. Kiinnostus kandiaiheeseen heräsi yllättäen, mutta myös kokemuksista päiväkotiharjoittelusta. Päiväkodeissa työskennellessäni olen huomannut, että joskus lastentarhanopettajan voi olla vaikea lähestyä lasta ja antaa tälle läheisyyttä jota lapsi tarvitsisi. Syliin ottaminen on itsestäänselvyys ihan pienten lasten ja vauvojen kanssa, mutta tullessa esikouluikäisiin lapsiin läheisyys vähenee kokoajan. Koen että tutkimusaiheeni on ajankohtainen. Kosketuksen ja vuorovaikutuksen hyvä laatu on tärkeää, jotta yhteiskunnassamme säilyisi välittämisen kulttuuri ja jotta laadukas varhaiskasvatus olisi taattu. Suomalaiset saattavat joskus olla liian ujoja näyttämään tunteitaan ja kosket-

tamaan ja siksi kasvattajien tulee siirtää ja välittää lapsille näiden asioiden tärkeyttä. Tähän tarvitaan pedagogista osaamista ja tunneosaavaa lastentarhanopettajaa.

Kasvattajia on myös erilaisia ja jokaisella on oma näkemyksensä läheisyydestä lasten kanssa. Kasvattajat voivat pelätä lapsen omatoimisuuden puolesta ja eivät siksi esimerkiksi ota tätä syliin (Kalliala, 2008, 259). Mistä me kasvattajat sitten tiedämme mikä on oikein? Aikuisten taitojen erot esimerkiksi sensitiivisyydessä kertovat siitä, että kasvattajilla ei ole riittävää yhtenäistä käsitystä aikuisroolista (emt. 259). Se miten ottaa läheisyyden lasten kanssa riippuu myös kasvattajan persoonasta. Kaikkien aikuisten ei ole helppoa lähestyä lasta, leikkiä tämän kanssa, tai edes osata olla lasten kanssa (emt. 259). Voidaankin pohtia, vaatiiko lastentarhanopettajan työ erityistä sensitiivisyyttä, jotta tämä osaisi olla lasten kanssa ja tyydyttää lasten tarpeet. Itse olen sitä mieltä, että kyllä, hyvä lastentarhanopettaja on sensitiivinen ja tunnistaa herkästi lasten tunnetilat ja osaa reagoida niihin oikealla tavalla.

Sain myös innostuksen kandiaiheeseen kuultuani äitini kertomuksen koulumaailmasta. Hän on luokanopettaja ja on usein kertonut, kuinka kosketus rauhoittaa etenkin erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Kerran joulujuhlissa eräs erityistä tukea tarvitseva lapsi oli äidin sylissä koko juhlan ajan ja kun äiti yritti ottaa käsiä tämän ympäriltä hetkeksi pois, veti lapsi tämän kädet takaisin. Joululaulut soivat ja lapsi koki iloa ja turvallisuutta. Tässäkin tilanteessa, äiti olisi voinut vetäytyä ja vedota siihen, että kouluikäisen tulee jo osata istua yksin ja rauhassa. Lapsi kuitenkin selvästi tarvitsi kosketusta pysyäkseen rauhallisena ja näin äiti näki parhaaksi antaa pedagogisen merkityksen kosketukselle.

Kandidaatintutkielmani sisältää kaikkiaan kuusi lukua. Johdannon jälkeen, toisessa luvussa, käyn läpi tutkimustehtävän ja teoreettisen taustan. Kolmannessa luvussa lähdän käsittelemään kosketuksen käsitettä kasvatuksessa. Kosketukseen liittyy vahvasti kiintymyssuhdeteoria, jota käsittelen myös kyseisessä luvussa. Vertailen myös kasvattajan ja lapsen välisen kosketuksen merkitystä Suomessa ja muualla maailmassa. Kolmannessa luvussa käsittelen myös kosketukseen liittyvää moraalista paniikkia, joka on vaikuttanut siihen, mikä kosketus koetaan ylipäänsä sopivaksi. Neljännessä luvussa tarkastelen kosketuksen positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle ja mitä pedagogista hyötyä kosketuksesta on. Viidennessä luvussa tarkastelen mitä haasteita sisältyy kosketuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Viimeinen luku sisältää pohdintaa.

2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusaiheenani on kosketuksen merkitys varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Tutkimuksessani haluan tutkia, miten kosketus ilmenee varhaiskasvatuksessa. Tutkin millä pedagogisella tavalla kosketus kehittää lasta ja mitä läheisyys merkitsee lapselle. Tutkielmassani pohdin myös, minkälaisia haasteita kosketuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa voi aiheuttaa. Haluan tutkiessani kosketusta kannustaa kasvattajia lähestymään lasta, esimerkiksi ottamalla lapsen tarvittaessa syliin ja arvostamaan läheisiä tuokiota lasten kanssa joita ilmenee valitettavan harvoin kiireisessä päiväkodin arjessa. Haluan nostaa tutkimuksessani esiin myös arjen pedagogiikan merkityksen. Pukemis- ja riisumistilanteet, sekä nukkarihetket ovat oivia tilaisuuksia kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen ja ylläpitoon. Nämä tilanteet sisältävät yleensä kosketusta, joihin sisältyy huomaamatta pedagogiikkaa. Olen kuullut myös, että aina pukemistilanteisiin ja nukkarihetkiin ei osata välttämättä yhdistää pedagogiikkaa tai sitä ei ymmärretä. Kalliala (2008) toteaa myös, että pukemisrumba on päiväkodissa kuultu monen valituksen aihe. Moni kasvattaja tekee nämä asiat kuin kone. Mieli ja pedagogiikka eivät ole mukana. Nämä tilanteet voidaankin hoitaa joko hyvin tai huonosti, käyttäen hyväksi lämmintä vuorovaikutusta tai sitten ei, mutta joka tapauksessa nämä tilanteet toistuvat päivittäin ja ovat kosketusetäisyystöitä. (Kalliala, 2008, 260.)

Lapsen ja aikuisen välinen kosketus ei ole paljon puhuttu tai tutkittu aihe. Kinnunen uskoo, että kosketusta pidetään epäoleellisena tutkimusaiheena (Kinnunen, 2013, 14-15). Lapsen kosketuksesta tulee mieleen helposti pedofilia. Uskon, että tutkimalla aihetta saamme oikeaa tietoa varhaisten vuosien kosketuksen merkityksestä. Lapsi tarvitsee etenkin varhaisvuosina paljon kosketusta ja hellyyttä ja kasvattajan tulisi tätä hänelle antaa. Fyysinen huolenpito ja hoiva ovat välttämättömiä pienen lapsen kehityksen kannalta (emt. 18). Mielestäni aihe on tärkeä ja siihen ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota.

Tutkimuskysymykseksi nousi:

- Mitä on kosketus varhaiskasvatuksen kasvatustilanteissa?

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimusmetodeina ovat valmiiden aineistojen keruu ja tutkimus. Toisin sanoen teen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aiheeseen tutkimalla aikaisempia aineistoja, kuten kirjoja, artikkeleita, lehtiä ja opinnäytetöitä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus ilman tarkkoja rajoja, mutta silti tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvaamaan laajasti (Salminen, 2011, 6). Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle ominaista on,

että tutkimuskysymykset ovat väljiä (emt. 6). Tutkimukseni taustalla toimii John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria. Hautamäki (2003) korostaa, että pienen ihmislapsen henkiinjääminen ja sosiaalistuminen ovat riippuvaisia kiintymyssuhteen muodostumisesta hoitajaansa. Etenkin pieni lapsi pyrkii jatkuvasti kiinnittymään aikuiseen joka tätä päivittäin hoitaa ja jonka kanssa on tekemisissä. (Hautamäki, 2003, 19-21.) Tämä ajatus voidaan heijastaa myös päiväkodin arkeen. On tärkeää, että lapsi ja kasvattaja saavat luotua kestävän ja turvallisen ihmissuhteen toisiinsa. Tämä mahdollistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen. Käytän tutkimuksessani lähteenä varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman sekä esiopetussuunnitelman perusteita. Tekstissä viittaan kyseisten opetussuunnitelmien perusteisiin käsitteillä vasu ja esiops.

3 Kosketuksen taustaa kasvatuksessa

Kosketuksen on virallisesti todistettu edistävän lapsen normaalia kehitystä (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 172). Kinnunen (2013) toteaa, että vaikka kosketus on ollut ihmisten alkupe- räisin tapa olla yhteydessä muuhun maailmaan, on kosketuksen merkitystä vältelty tutkimuk- sissa (Kinnunen, 2013, 14). Tänä päivänä kosketuksella on todettu olevan merkitystä ihmisen terveydelle, ei vain vauva-aikana, vaan jokaisessa ikävaiheessa. Pikkuvauva ei selviä ilman kosketusta. Kosketus saa aikaan reaktion, joka edistää kasvua vapauttavien hormonien eritty- mistä. (emt. 19.) Myös Furman (1993) puoltaa vahvasti kosketuksen merkitystä lapsen kehi- tykselle Lapsuusaikana, etenkin varhaislapsuudessa, äidillä ja lapselle on vahva fyysinen ja henkinen side. Tämä side mahdollistaa lapsen tarpeiden täyttymisen. Lapselle tämä side on elinehto, jotta hän voisi saavuttaa fyysisen ja psyykkisen kehityksen jatkumon. Lapsi tarvit- seekin jatkuvaa hellimistä ja koskettelua, jotta tämä voisi pysyä hengissä. (Furman, 1993, 22- 23.) Tämä voi kuulostaa radikaalilta, mutta se on täysin totta. Kalland (2011) on samoilla linjoilla Furmanin kanssa. Lapsen hoitajan syli on lapselle elinehto (Kalland, 2011,157).

Kallialan (2008, 258) mukaan päiväkodissa aikuinen monesti välttää läheistä suhdetta lapsiin. Puroila, Kaunisto ja Syrjälä (2013) toteavat myös, että kosketuksesta tyypillisesti vaietaan opettajan työssä ja todetaan itsestäänselvyytenä, että kasvattajan ja lapsen välillä ei ole fyysisi- tä kontaktia. Kosketuksella on tärkeä pedagoginen merkitys, mutta siitä tuntuu olevan mahdo- tonta puhua, sillä aihe usein kääntyy opettajan epäammattimaisuuteen. Mikäli aiheesta esi- merkiksi puhutaan sosiaalisessa mediassa, yhdistetään arvaukset heti kurinpitoon johon on liittynyt fyysistä kontaktia tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Nykyään kaikkien opetuslalla toimivien ja lasten kanssa työskentelevien tuleekin miettiä tarkoin, uskaltaako lasta koskettaa ja millä tavalla. Harvassa ovat ne keskustelut, joissa puhutaan kosketuksen pedagogisuudesta ja sen hyödyistä, puhumattakaan lapsen oikeudesta tulla kosketetuksi. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 172.) Ongelmaksi muodostuukin, mikä läheisyys on sallittua ja toivottua. Kin- nunen (2013, 213) korostaakin, että kasvattajan ja lapsen välisestä kosketuksesta tulee helpos- ti ongelmallinen asia, mikäli kosketusta kammoksutaan tai oudoksutaan.

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteoria liittyy vahvasti varhaisen kosketuksen tärkeään merkitykseen. Kuusinen (2003) viittaa teoksessaan brittipsykiatri John Bowlbyyn, joka on luonut teorian kiintymyssuhteesta. Kiintymyssuhdeteoriolla tarkoitetaan sisäisiä toimintamalleja, jotka muodostuvat varhain lapsuudessa ja läheisissä ihmissuhteissa. Näiden toimintamallien mukaan lapsi ilmaisee itseään yrittäessään saavuttaa turvallisen suhteen hoitajaansa ja mikäli luotettava suhde saavutetaan, on lapsi vapaa ja voi lähteä rauhassa tutkimaan maailmaa. Nämä lapselle muodostuvat sisäiset mallit ovat pohjana myöhemmälle elämälle, kun lapsi kokee esimerkiksi turvattomuutta. (Kuusinen, 2000, 3.) Teorian mukaan lapsi kiinnittyy aikuisiin jotka antavat tälle hoivaa ja joka on tarpeeksi luotettava (Rusanen, 2011, 27). Turvallisesti kiintynyt lapsi kokee, että voi luottaa vanhempiansa. Toisin sanoen he vastaavat tämän tarpeisiin ja lapsi myös ymmärtää olevansa rakastettu. (Punamäki, 2011, 111.) Myös Nyman, Nantö ja Sandroos (2000, 43) korostavat, että yksi kiintymyssuhteen olemassaolon peruseräkkeistä on se, että sellaisissa tilanteissa joissa koetaan ahdistusta ja pelkoa, voi henkilö luottaa, että tällä on joku johon turvautua.

Kiintymyssuhdeteorian perusta on se, että hoitaja ja lapsi ovat lähekkäin, jotta lapsi voisi säilyä hengissä (Kalland, 2011, 153). Myös Carlson (2005) viittaa teoksessaan John Bowlbyyn, joka huomasi jotain erityistä tapahtuvan lapsen kosketuksen myötä ja näin ollen side, joka muodostuu turvallisen kosketuksen myötä, auttaa lasta tutkimaan turvallisesti maailmaa. Toisinpäin huonot kiintymyssuhteet taas voivat aiheuttaa lapsille ongelmia emotionaalisesti. (Carlson, 2005, 81.) Kinnunen (2013) mainitsee teoksessaan lastenpsykiatri Jukka Mäkelän havainnot koskien kiintymyssuhteita. Mäkelän mukaan suomalaiset kiintymyssuhteet ovat usein välttelevästi turvattomia. Vauvan hätään ei vastata ottamalla häntä syliin ja näin vakuuteta, että lapsen tarpeisiin on vastattu. Hätäntyneen lapsen itkuun ei välttämättä edes reagoi. Tämä on vastakohta turvalliselle kiintymyssuhteelle, jossa lapsi oppii luottamaan siihen, että hoitaja pysyy lähellä, kun tämä ilmaisee hätänsä esimerkiksi itkulla. Lapsi oppii myös ilmaisemaan erilaiset tunteensa, niin surun kuin ilonkin vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Kinnunen, 2013, 42-43.) John Bowlbyn mukaan turvallinen kiintymyssuhde on mahdollista silloin, jos aikuinen on vastaanottavainen, reagoi lapsen tunnetiloihin ja vastaa lapsen tarpeisiin. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapselle tulee antaa myös tilaa itsenäisyyden harjoittamiseen, toisin sanoen hoitaja tukee lapsen itsenäisyyden harjoittelua. Tämä suhde tukee myös lapsen metakognitiivisia kykyjä. (Kuusinen, 2000, 6.)

Varhaislapsuudessa muodostunut kiintymyssuhdemalli vaikuttaa koko lapsen elämän läpi, aikuisuuteen saakka. Nämä kiintymyskokemukset ovat olleet joko hyviä tai huonoja ja ne vahvistuvat aina uuden ihmissuhteen syntyessä. (Kuusinen, 2000, 7.) Mikäli lapsi on jostain syystä jäänyt vaille lämmintä ja empaattista suhtautumista kun hätä on ollut suurin, ei tämä enää arvosta omia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan. Nämä huonot kokemukset voivat aikuise- nakin painaa mieltä ja tuntua inhottavilta. (emt. 17.) Myös Sinkkonen (2008) puoltaa Kuusi- sen näkemyksiä. Lapsuudessa tapahtuneet asiat vaikuttavat myöhempään elämään. Lapsi op- pii esimerkiksi erilaiset vuorovaikutusmallit vanhemmiltaan, jotka myöhemmin ohjaavat lap- sen käyttäytymistä. Tämän takia onkin tärkeää että kiinnitämme huomiota siihen, millaista hoivaa lapsille annamme, sillä tämä huolenpito siirtyy sukupolvelta toiselle. (Sinkkonen, 2008, 41.) Ihmisvauva tarvitsee lähelleen hoitavan aikuisen, sillä ilman tätä vauva ei selviäisi hengissä (emt. 100). Lapsi saa käsityksen turvallisuudestaan fyysisen läheisyyden määräästä, sillä tämä on ainoa tapa lapselle saada tietoa. Mikäli vanhemmat eivät reagoi lapsen eri tunne- tiloihin ja jättävät lapset selviytymään itseksensä, oppivat lapset myös tunnekylmiksi. (emt. 105.) Lapsille tulisi antaa läheisyyttä, kuten koskettelua ja suukottelua ihan vauvaiästä lähtien (emt. 176). Kiintymyssuhteen muodostumista voidaan pitää tärkeimpänä vauvan kehitysteh- tävänä. Toistuvat lapsen tarpeiden ja hoivan hylkäämiset, voivat aiheuttaa lapselle esimerkiksi luottamusongelmia. (Sinkkonen ja Korhonen, 2015, 181.)

3.2 Kasvattajan ja lapsen välinen kosketus Suomessa ja maailmalla

Sinkkonen (2008) toteaa teoksessaan, että pari vuosikymmentä taaksepäin, lapsen ja van- hemman fyysinen läheisyys ei ollut kovin yleistä. Keski-ikäiset suomalaiset eivät välttämättä esimerkiksi edes muista, että olisivat useasti istuneet vanhempiansa sylissä. Tähän aikaan kuului, ettei lämpimiä tunteita näytetty muiden nähden. (Sinkkonen, 2008, 106.) Suomalaiset eivät ole tunnettuja siitä, että he koskettelisivat toisiaan. Lapsen hyvä itsetunto perustuu kui- tenkin tämän lapsuuden aikana saamaan hoivaan. Sinkkonen (2008, 175) väittääkin, että mi- käli suomalaiset esimerkiksi halaisivat toisiaan useammin, paranisi suomalaisten mielenterve- ys. Suomalaisessa kasvatustutkimuksessa kosketus on vieläkin arka aihe. Suomessa yleissään- tönä kosketukseen koulumaailmassa on pidetty sitä, että oppilaita voi koskea vain jos oppilas tekee aloitteen lähikontaktiin. Ruotsissa ollaan askelta edellä Suomea kosketuksen hyödyn- tämisessä. Siellä koulujen ja päiväkotien työntekijöitä on koulutettu hyödyntämään hierontaa arjessa ja tämän tarkoituksena on paikata puutteellisen kosketuksen jättämää aukkoa. Jokai- nen lapsi on kuitenkin yksilö ja työntekijät ottavat huomioon lapsen ehdot ja haluaako tämä

ylipäänsä kosketusta. Kyseisestä käytännöstä on saatu positiivisia tuloksia; lasten stressitasot ja rauhattomuus ovat esimerkiksi vähentyneet. (Kinnunen, 2013, 214-216.)

Suomalaisissa päiväkodeissa kosketus näkyy arjen pedagogiikassa. Arjen pedagogiikkaa on esimerkiksi se, että lapset nukutetaan päivänunille silittämällä. Silittäminen auttaa lasta nukahduttamaan ja luo tälle turvallisuuden tunteen (Kinnunen, 2013, 44). Kinnunen korostaa kuitenkin, että lapsen nukuttaminen joissain päiväkodeissa ja kotona yksin, sekä erillään aikuisesta on itsestäänselvyys riippumatta lapsen käyttäytymisestä. Päiväkodin kasvattajia ei myöskään rohkaista tarpeeksi lapsen syliin ottamiseen ja hellimiseen sen pelossa, että lapsen itsenäistyminen voisi häiriintyä. (emt. 43-44.) Kosketuksen merkitystä opettajan työssä onkin kauan pohdittu. Puroila, Kaunisto ja Syrjälä (2013) toteavat myös, että kosketus koetaan todella hankalaksi Suomalaisessa kulttuurissa. Kosketus ja opettajuus erotetaan kulttuurissamme päättäväisesti toisistaan. Kosketuksen merkitystä opettajuudessa ja pedagogiikassa tulisikin miettiä uudelleen, sillä kouluympäristössä luodaan yksi merkittävimmistä lapsen ja kasvattajan välisistä suhteista. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 171.) Jokaisella kulttuurilla ja näin ollen myös päiväkodeilla on omat kosketuskulttuurinsa. Tämän kulttuurin muodostumiseen vaikuttavat niin kasvattajat, mutta myös lapset. Jokaisen omat kokemukset ja arvot koskien kosketusta vaikuttavat siihen, miten kosketus näkyy päiväkodin arjessa. Vaikka kosketus on luonnollinen ja tärkeä osa varhaiskasvatusta, siitä keskusteleminen näyttää olevan vähäistä päiväkodin henkilökunnan kesken. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 251-252.)

Ulkomailla ei myöskään erityisesti kannusteta koskettamiseen. Lapsen kosketus tai siitä puhuminen liitetään maailmalla helposti lapsen hyväksikäyttöön. Sinkkonen (2008) mainitsee teoksessaan erään miespuolisen lastentarhanopettajan, joka sai Kanadassa ja Uudessa Seelannissa moitteita siitä, että hän piti lapsia niin usein sylissä. Britanniassa, lastenkodeissa pyritään täysin välttämään kosketusta lapsiin. (Sinkkonen, 2008, 175.) Field (2014) kertoo teoksessaan, että esimerkiksi amerikkalaisopettajat eivät saa osoittaa kiintymystään oppilaita kohtaan esimerkiksi halaamalla heitä. He eivät myöskään saa esimerkiksi nostaa ylös leikeissä loukkaantunutta esikoululaista. Koskettaminen ja ylipäänsä läheisyys ovat arkipäivää joissain maailmankolkissa. Esimerkiksi Ugandassa lapsia kannetaan pystyasennossa, jotta näiden visuaalinen valppaus kehittyisi ja jotta niska- ja selkälihakset vahvistuisivat. On huomattu, että nämä kyseiset lapset itkevät paljon vähemmän kuin lapset, joita ei säännöllisesti pidetä sylissä ja kanniskella. (Field, 2014, 1-3.)

3.3 ”No touch” as Moral Panic

Johnson (2000) ottaa esille moraalisen paniikin (eng. Moral Panic), joka on syntynyt puhuttaessa lapsen koskettamisesta. Vaikka me tiedostammekin yhteiskunnassa vallitsevan hysterian lapsen koskettamisesta ja yritämme vähentää siihen liittyvää paniikkia, tutkijat kentältä toteavat, että me olemme itse antaneet kyseisen moraalisen paniikin määritellä meitä. Tämä kosketuksen liittyvä paniikki voi vaikuttaa siihen, miten kohtaamme lapsen ja miten olemme heihin yhteydessä. Mikäli jossain päiväkodissa tapahtuu lapsen hyväksikäyttöä, oletamme tämän tapahtuvan myös muissa yksiköissä ja tämän seurauksena asennetaan esimerkiksi kameroita luokkahuoneisiin ja pidetään ovien ja ikkunoiden verhot auki. (Johnson, 2000, 21-23.)

Johnson (2000) kuvaa esimerkein moraalista paniikkia, jota ilmenee kasvatuksessa. Hän kertoo kuinka opettajat ovat esimerkiksi kertoneet, etteivät he uskalla näyttää lapselle mitään läheisyyden merkkejä, puhumattakaan lapsen halaamisesta leimaamisen pelossa. Eräs opettaja kertoo kuinka yksi poika tuli antamaan tälle halauksen, mutta opettaja itse kertoo jähmettyneensä paikalleen ja pohtineen mielessään, mitä hänen kuuluisi tehdä, mitä saa tehdä ja miksi. Opettajat esittävät myös turhautumistaan siitä, että naisopettajien on paljon helpompi koskettaa lasta ja antaa läheisyyttä, kun taas miesopettajat nähdään usein uhkana mikäli he esimerkiksi silittävät lapsen olkapäätä. Johnson mainitsee, että luokkahuoneisiin on jopa asennettu esimerkiksi valvontakameroita, joiden kautta vanhemmat voivat seurata lapsensa päivää. Kuitenkaan kaikille vanhemmille tämäkään ei ole riittävää, vaan he ovat ehdottaneet lastentarhanopettajille, että he harkitsisivat miespuolisten opettajien erottamista lapsen hyväksikäytön pelossa. (Johnson, 2000, 41-42.) Johnsonin esimerkit ovat paljon ajatuksia herätteleviä tapauksia. Miten voimme kannustaa ja kasvattaa lapsista emotionaalisesti kypsiä aikuisia, mikäli emme itse pysty antamaan heille lämpöä tai läheisyyttä. Tämä on pedagogisesti merkittävä asia jota tulisi pohtia.

4 Kosketus tukena varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa pieni lapsi joutuu turvautumaan aikuiseen joka tätä hoitaa. Tämä aikuinen on tärkeä osa lapsen elämää, sillä lapsi viettää suuren osan päivästänsä päiväkodissa. Jotta lapsi tuntisi olonsa turvalliseksi, tulee aikuisen joka tätä hoitaa olla turvallinen ja helposti lähestyttävä. Toisin sanoen aikuisen kosketus ja syli ovat pienelle lapselle turvallisuuden peruspilareita. Munter (2002) korostaa, että kiintymyssuhteen muodostumisella onkin merkitystä myös päivähoitossa. Lapsen aloittaessa päivähoiton, tulee tällä olla turvallinen aikuinen läsnä. Lapsilla onkin tapana helposti tunnistaa, kenen aikuisen luo kannattaa mennä. (Munter, 2002, 42.)

Varhaiskasvatuksen perusteissa on kirjattu tavoite, jonka mukaan kasvattajan tulisi pyrkiä sensitiivisyyteen ja olla lapselle mahdollisimman pysyvä ja turvallinen ihmissuhde (Kalliala, 2008, 258). Keränen, Juutinen ja Estola (2017) viittaavat teoksessaan myös varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2016, 16), jotka korostavat, että kosketus on osa päiväkodin arkea ja lasten hoitamista. He mainitsevat myös, että kosketusta ei nosteta mitenkään esille esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014). (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 251.) Jos kosketusta mietitään velvoittavuuden näkökulmasta, tulisi kasvattajien lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta koskettaa lasta huolimatta siitä, kokeeko kasvattaja tämän sopivana (emt. 253). Etenkin pienelle lapselle on välttämätöntä, että aikuinen on saatavissa aina kun lapsi tätä tarvitsee. Lapsi tarvitseekin hoitajakseen aikuisen, joka luo tälle riittävän perusturvan ja luottamuksen, jotta lapsi voi rauhassa ja turvallisesti tutkia ympäristöään. Turvallisen ja luottamuksellisen suhteen myötä lapsi oppii myös vaatimaan hoivaa ja myös hyväksymään sen saannin. Sensitiivisen aikuisen myötä lapselle kehittyy tunne siitä, että hän on rakastettu ja että hänen tarpeensa ovat tärkeitä. Aikuinen voi välittää esimerkiksi kosketuksen myötä lapselle rakkauden täyteisiä viestejä. (MLL.)

4.1 Kosketuksen pedagoginen merkitys

Vauvat ovat riippuvaisia kosketuksesta, sillä sen avulla he lähtevät tutkimaan maailmaa. Kosketuksen kautta vauva tutustuu erilaisiin materiaaleihin. Tämän taidon myötä vauva oppii kasvaessaan välttämään tiettyjä asioita, kuten kuumaa liettä. Kosketuksella on suuri merkitys esimerkiksi oppimiselle ja vuorovaikutustaidoille. Lisäksi että kosketus kehittää oppimista, se myös edistää muun muassa lapsen itsetunnon vahvistumista. (Field, 2014, 5-6.) Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tehtäviin kuuluukin vahvistaa muun muassa lapsen myönteistä kuvaa

itsestään (Esiops, 2014, 12). Jopa eläinten käyttäytymisestä voidaan nähdä, kuinka merkittävää varhainen kosketus on. Esimerkiksi emon tulee nuolla poikasiaan, jotta nämä kehittyisivät normaalisti (Field, 2014, 45).

Raskausaikana odottava äiti usein hieroo vauvaöljyä mahansa päälle, jotta ihoon ei jäisi arpia synnytyksen jälkeen. Sikiön on todettu reagoivan jo tähän. (Field, 2014, 47.) Vauvan synnytyä läheisyydellä ja kosketuksella on paljon merkitystä. Koskettelu ja hieronta erittävät oksytosiinia, joka rentouttaa vauvaa ja vaikuttaa äidin maidon tuotantoon. Vauvan ja äidin välinen läheisyys edistää myös kiintymyssuhteen syntymistä. Field toteaa, että valitettavasti vauvan hierominen saattaa loppua synnytyksen jälkeen, mikäli vanhemmat eivät ymmärrä läheisyyden tärkeyttä. (emt. 49.) Vauvahieronta ei ole niinkään uusi keksintö. Vauvahierontaa harjoitetaan monessa maassa kuten Nigeriassa, Intiassa ja Venäjällä. Vauvaa hierotaan esimerkiksi öljyllä kylvyn jälkeen ja ennen nukkumaan menoa. Hierontaterapeutit uskovat että tämä vauvahieronta edistää muun muassa lapsen motorista kehitystä ja lämpimiä ihmissuhteita. Vauvahieronnan on todettu myös auttavan sairaita lapsia, esimerkiksi kivun lievittämisessä. (Field, 2014, 145-146.)

Lapsi aistii omaa kehoaan jo sikiöaikana, mutta tämä jatkuu myös myöhemmin päivähoidossa. Päivähoidossa lasta nukutetaan ja puetaan ja hellitään. (Vienola, 2012, 166.) Lapsen päivähoito ja sen sisältämät perusteet korostavat myös kuinka tärkeää läheisyys pienen lapsen kehitykselle on. Ojala (1993, 38) viittaa teoksessaan psykoanalyttikko Freudiin, joka korostaa, että sillä millaiseksi lapsen varhainen tunne-elämä kehittyy, on suuri merkitys lapsen myöhempään kasvuun ja kehitykseen. Perushoitotilanteissa kuten vaipanvaihdossa tai nukuttamisessa lapsen tulisi saada hellyyttä ja lämpöä. Ojala korostaa myös, että lapsen tulisi saada istua kasvattajan sylissä, jotta he pystyvät muodostamaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen. Päivähoidossa tulee olla lapselle myös mahdollisuus turvallisiin ja lämpimiin ihmissuhteisiin, jotka edistävät muun muassa lapsen tunne-elämän kehitystä. (Ojala, 1993, 186-187, 178.) Päivähoidon eettinen kasvatus korostaa, että kasvattajan tulisi suhtautua lapseen rakastavasti ja turvallisesti, jotta lapsi oppii rakastamaan esimerkiksi lähipiiriään (emt. 195). Vienola (2012) on myös Ojalan kanssa samoilla linjoilla. Lapsi oppii eettisesti ja moraalisesti tunneälykkääksi ihmiseksi ympäristössä, joka on turvallinen ja huolehtiva (Vienola, 2012, 177). Päivähoidossa oleva lapsi viettää usein suurimman osan päivästä päiväkodissa ja siksi varhaiskasvattajilla on suuri rooli hellyyden antamisessa. Varhaisvuosina lastentarhanopettajien vastuulle jääkin kosketuksen pedagoginen hyödyntäminen.

Kalliala (2008, 262) toteaa, että jotta laadukasta varhaiskasvatusta olisi olemassa, tulee päiväkodissa työskennellä mahdollisimman sensitiivisiä aikuisia. Rusanen (2011, 18) mielestä lapsen turvallisuuden tunteen vahingoittumisen riski korostuukin, mikäli päiväkodin kasvattajat pysyvät emotionaalisesti etäällä lapsesta ja eivät reagoi tämän hätään. Rusanen kertoo teoksessaan kuinka eräs opiskelija, joka on tehnyt paljon sijaisuuksia pääkaupunkiseudulla, on huomannut kasvattajien työntävän lapsia emotionaalisesti etäälle. Opiskelija kertoo opinnäytetyössään kuinka joissakin päiväkodeissa kehoitetaan esimerkiksi olemaan pitämättä lasta liikaa sylissä, perusteluna se, että sylissä pidetyt lapset tottuvat siihen ja alkavat vaatia liikaa aikuisen huomiota. Kuitenkin mitä enemmän lapsi saa läheisyyttä, sitä turvallisemmaksi lapsi kokee olonsa, sillä turvaa ja läheisyyttä ei voi antaa pienelle lapselle liikaa. (Rusanen, 2011, 17.) Myös Sinkkonen (1995) korostaa, että hellyyttä ei voi olla koskaan liikaa. Lapsi ei mene pilalle hellyyden takia. Mikäli lapsella on esimerkiksi paha olla, on luontevinta ottaa lapsi syliin ja lohduttaa. (Sinkkonen, 1995, 24-25.)

Opettajan kosketuksella voi olla äärettömän suuri merkitys. Opettaja voi olla esimerkiksi ainoa turvallinen aikuinen lapsen elämässä, joka arvostaa tätä ja osoittaa sen sulkemalla hänet suojelemaan syliinsä. Tämä voi johtaa siihen, että opettajan ansiosta lapsi on kykenevä aikuisenakin solmimaan rakkautta suhteita muihin ihmisiin. Voidaan mieltä tulisiko kosketusta jopa pitää opetukseen luonnollisesti kuuluvana metodina, jolla on pedagoginen tarkoitus. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 174.) Lapsi voi esimerkiksi tulla sellaisesta perheestä, jossa läheisyyttä ei ole ollut tarjolla, ja kiintymyssuhde on voinut tätä myöten jäädä hauraaksi. Pahimmassa tilanteessa lasta on pahoinpidelty, ja kosketuksesta on jäänyt lapselle vain negatiivinen mielikuva. Puroila, Kaunisto ja Syrjälä (2013) harmittelevat sitä, että nykyään opettajille korostetaan koskettamaan lapsia mahdollisimman vähän. Pedofiilin leima ei ole ainoa syy miksi opettajat välttelevät kosketusta. Kaikki kasvattajat eivät välttämättä osaa koskettaa omien lapsuudenkokemustensa myötä, mutta myös siksi, että länsimaisessa koulukulttuurissa erotetaan tieto ja kosketus. Näin ollen kosketuksen pedagogiikkaa ei ymmärretä. Kosketuksesta voisi olla hyötyä niin emotionaalisesti kuin pedagogisestikin. Mikäli kosketuksesta todetaan olevan hyötyä, voidaanko ajatella että lapsella on oikeus kosketukseen? Erilaisissa taideaineissa kosketusta tapahtuu jo huomaamattamme. Esimerkkinä näistä kädentyöt, musiikki ja tanssi. Näiden kaikkien taitojen opettelussa kasvattaja ohjeistaa lasta joko ihan kädestä pitäen tai muuten esimerkiksi jalcoja ojentamalla. Nämä ovat hyviä esimerkkejä siitä, että kosketuksella on pedagoginen merkitys oppimisprosessissa, mutta josta harva opettaja uskaltaa puhua avoimesti. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 174- 175.)

Kosketuksella on todettu olevan tärkeä rooli myös erityislasten kanssa. Silittämisen ja hellyyden on todettu rauhoittavan näitä lapsia. Field (2014) kertoo teoksessaan, että esimerkiksi autistiset lapset saattavat usein kavahtaa kosketusta, mutta hieronnalla näyttää olevan erilainen vaikutus. On nimittäin huomattu, että nämä lapset jopa nauttivat hieronnasta. (Field, 2014, 164.) Puroila, Kaunisto ja Syrjälä (2013) toteavat myös teoksessaan, että erityisryhmien parissa työskentelevillä tulee olla taito ruumiilliseen kosketukseen. Esimerkiksi mikäli lapsella on vaikeuksia ilmaista itseään sanallisesti, voi kosketus toimia tärkeänä viestijänä. Voidaan sanoa, että hyvä opettaja tunnistaa kehollisesti asioita, joita lapsi ei kykene suullisesti kertomaan. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 175.) Sanna Tuovinen on herättänyt viime aikoina huomiota myös satuhieronta-metodein avulla. Tuovinen kertoo kuinka hän on saanut positiivista palautetta satuhieronnan hyödystä. Esimerkiksi aggressiiviset lapset ovat rauhoittuneet hieronnan avulla ja päiväkotiryhmään on saatu rauhaa ja sopua satutuokion jälkeen. Satuhieronta tarkoittaa hieronnan ja sadun yhdistämistä. Luettaessa satua lapselle, piirretään esimerkiksi lapsen selkään kuvioita, mukaillen tarinan etenemistä. Tämä hieronta kehittää lapsen kykyä ymmärtää lämpimän kosketuksen merkitys. Lapsi oppii myös kieltäytymään epämiellyttävästä kosketuksesta. Satuhieronta on aina vapaaehtoista. On havaittu että mikäli lempeää kosketusta ei harjoiteta luonnollisesti, voi tämä aiheuttaa harmia. Esimerkiksi joissain maissa on syntynyt vääriä käsityksiä siitä, mikä koskettaminen on hyvästä ja tämä puolestaan ajaa muun muassa aggressiiviseen käytökseen. (Räinä, 2016 42-43.)

Vaikka kosketuksella on paljon positiivisia vaikutuksia, tulee ottaa huomioon, että hyväntahtoinen kosketus ilman lupaa tai väärällä hetkellä voi olla vahingollista. Kosketuksen tuleekin aina olla toisen yksityisyyttä ja koskemattomuutta kunnioittavaa. Esimerkiksi päiväkodissa voi olla lapsi, joka ei halua tulla kosketetuksi ja säikkyä syliin ottamista. Tällöin lasta ei tule väkisin lähestyä koskettamalla, vaan kunnioitta lapsen tahtoa ja ehkä keskustella vanhempien kanssa, mikä on syynä lapsen käytökseen. Kosketuksen kanssa työskentely vaatiikin opettajalta erityistä herkkyyttä ja voidaan pohtia onko opettajan työllä edes merkitystä, mikäli tämä ei uskalla koskettaa lasta silloin kuin hän sitä tarvitsisi. (Puroila, Kaunisto ja Syrjälä, 2013, 174-175.) Kinnunen, Viljamaa ja Estola (2016) ovat kuvanneet teoksessaan kasvattajan ja lapsen kohtaamisen jonka haluan nostaa esille. Kyseinen kohtaaminen tapahtuu päiväkodissa, 1-3-vuotiaiden ryhmässä. Katkelmassa ovat mukana yksi kasvattaja ja viisi lasta:

Mari, ryhmän ohjaaja, istuu lepohuoneen lattialla. Eeva, Piia, Alma ja Niina pyörivät hänen ympärillään ja laittavat pieniä Dublo-nukkeja sänkyyn ja sängystä pois. Kaksivuotias Aatu

tulee tyttöjen lähelle ja silittää Niinan tukkaa. ”Silittää”, sanoo Aatu hellyyttä äänessään. Nyt hän menee Alman luo ja sanoo: ”Silittää”. Ja sen jälkeen uudestaan Niinan luo sanoen: ”Silittää.” Mari: ”Voi kuinka hienosti Aatu osaa silittää!” (Kinnunen, Viljamaa ja Estola, 2016, 105.)

Ryhmän ohjaajan, Marin kehu Aatulle tämän silittäessä muita lapsia osoittaa Aatulle, että hän tekee oikein. Yllä oleva lainaus on hyvä esimerkki kosketuksen pedagogiikasta, jota kyseissä päiväkodissa toteutetaan. Aatu oppii Marin avulla hellän kosketuksen ja että liikkeillä, kosketuksella ja äänensävyllä on eettinen merkitys. Kuten jo mainittiin, Aatun päiväkodissa kosketukseen kannustettiin muun muassa pitämällä lapsia sylissä ja myös aikuisten ohjaamiin leikkeihin liittyi kosketusta. Kyseissä päiväkodissa myös ohjattiin lapsia silittämään toisiaan, esimerkiksi riitojen jälkeen. Voidaankin sanoa, että kosketusta käytettiin ikään kuin pedagogisena työvälineenä. Kyseinen tapa käyttää kosketusta pedagogisena työvälineenä tuntuu luontevalta, sillä lapsille kosketus on luonnollista ja he kaipaavat sitä. Lapset eivät ole niin varautuneita kosketukseen kuin aikuiset. Tämä selittynee sillä, että vanhemmiten kosketukseen aletaan kulttuurissamme suhtautua varauksella ja jokainen haluaa säilyttää oman tilansa. Varhaisissa vuorovaikutussuhteissa lapsen kosketus on kuitenkin äärimmäisen tärkeää. Kinnunen, Viljamaa ja Estola (2016) toteavatkin, että lapsi elää moniaistisesti elämäänsä tarkoittaen sitä, että ei-sanallisilla viesteillä on suuri merkitys siinä, kokeeko lapsi olonsa turvalliseksi ja että välitetäänkö hänestä. Silittäminen ikään kuin tekee näkyväksi sen tuottaman mielihyvän ja ruumiillisen läheisyyden. (Kinnunen, Viljamaa ja Estola, 2016, 105-107.)

Kosketuksen hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa on helppoa, kunhan siihen kiinnittää huomiota. Kosketusta tapahtuu jokapäiväisissä tilanteissa. Carlson (2005) ehdottaa erilaisia kosketuksen tapoja, joita voi hyödyntää opetuksessa. Lastentarhanopettajat voivat koskettaa lasta esimerkiksi kun tämä saapuu päivähöitoon. Pedagogisessa toiminnassa voi myös hyödyntää kosketusta. Musiikin opettelu, erilaiset sisä- ja ulkoleikit ja erilaiset taideaineet tarjoavat mahdollisuuden kosketukseen. Näissä tilanteissa kosketus on hellää ja aikuisen kosketuksella on merkitystä, jotta esimerkiksi pianon soiton opettelussa sormet osuvat oikeisiin koskettimiin. Satuhetket joissa istutaan lähekkäin luovat mukavaa ja turvallista tunnelmaa. Päiväunikaan silittely mahdollistaa lapsen nukahtamisen ja turvallisuuden tunteen. Eri taidemuodot kuten sormimaalaukset kehittävät lapsen kosketuksen aisteja, kun nämä saavat olla eri tuntuisien pintojen kanssa tekemisissä. Positiivista kosketusta voi tapahtua myös suunnittelemattomasti, esimerkiksi kannustaminen selkään taputtamalla. Lapsella on oikeus saada kosketusta silloin kun hän sitä tarvitsee. On tärkeää myös, että kasvattajat keskustelevat oikeanlaisesta

kosketuksesta lasten kanssa ja minkäläinen koskettaminen on sopivaa. Pienet lapset kokevat kehollaan ja harjoittelevat kehonsa rajoja koskettelulla. Kasvattajat voivat yhdessä lapsen kanssa pohtia miltä esimerkiksi ilma tuntuu paljaalla iholla ja miten kehon eri liikkeet muuttuvat vaatteiden kanssa ja ilman. Opettaja voi myös auttaa lasta ilmaisemaan tuntemuksiaan kuten sanomaan, että silittäminen päiväunille tuntuu kivalta. Kun lapsi kehittyy kouluikänsä, tulee tämä paljon tietoisemmaksi kosketuksesta. Opettajan tulee kysyä lapselta millainen kosketus on sopivaa ja kunnioittaa lapsen päätöstä koskemattomuuteen. On tärkeää, että lapsi oppii, ettei aikuinen saa koskettaa häntä aina kun tahtoo. Tämä auttaa lapsia välttymään hyväksikäytöltä, kun he tietävät omat rajansa. (Carlson, 2005, 82-84.)

Johnson (2000) viittaa teoksessaan Touch Research Institutin julkaisemaan tutkimukseen 1997, joka on osoittanut että alakouluikäiset lapset, jotka saavat hierontaterapiaa, nukkuvat levollisemmin ja heidän aktiivisuustasonsa laskee. Hierontaterapian on myös todettu laskevan ahdistuneisuutta, masennusta ja stressitasoja lapsilta jotka selvisivät Yhdysvaltoihin iskeneestä Hurrikaani Andrewsta, vuonna 1992. Johnson työskenteli lastentarhanopettajana ja hän kertoo kuinka hänen pedagoginen toimintansa perustui aistirikkaaseen luokkahuoneeseen. Hän pyrki yhdistämään kosketuksen oppimiseen. Hän käytti opetuksessa muun muassa rakennuspalikoita, hiekkaa, vettä ja muita aistimateriaaleja kuten savea. Hän koki kosketuksen olevan luonnollinen osa opetusta ja koki olevansa hyvä kasvattaja, pedagogisen kosketuksen ansiosta. (Johnson 2000, 8.)

Johnson muistelee teoksessaan, myös millaisia pedagogisia, kosketusetäisyyden lähellä liittyviä tilanteita hän kävi läpi lasten kanssa. Hän kokee että kosketus on luonnollinen osa pienten lasten kasvatusta. Johnson muun muassa auttoi ja opasti lapsia siivoamaan, taputti selkään kannustavasti ja salli lasten tulla syliin satuhetkien aikaan. Johnson kertoo myös kuinka tämä joutui pitämään kiinni aggressiivisesta lapsesta, jottei tämä aiheuttaisi vahinkoa itselleen tai muille. Johnson muistelee myös kuinka hän ei muista päivääkään työssään, ettei olisi jakanut jonkin asteista merkityksellistä kosketusta. Hän muistaa kuinka hän koki iloa, kun hän vaihtoi lapsille vaippoja, keinutti lapsia uneen tai antoi istua sylissä satuhetkinä. Kuten jo aiemmin tuli ilmi, Johnson uskoi että kosketus oli vastuualue, joka tuli täyttää kasvatuksessa ja hoidossa. Kosketus on tärkeä osa ihmisen tervettä kehitystä, koskien niin lapsia kuin aikuisiakin. Hän koki että jokapäiväiset lapsen ja aikuisen väliset vuorovaikutussuhteet auttoivat häntä ymmärtämään itseään opettajana, ja kosketuksesta kasvoi hänelle tärkeä pedagoginen työväline. Johnson joutui elämänsä aikana kerran keskelle työyhteisöä, jossa lapsen kosketus koettiin epäammattimaisena käytöksenä. Kyseinen työyhteisö liitti lapsen kosketuksen seksuaaliseen

hyväksikäyttöön. Johnson antoi tämän vaikuttaa itseensä opettajana ja hän koki miesopettajana, kuinka hänen asemansa muuttui tämän takia. (Johnson, 2000, 9-12.)

Kosketuksen pedagogisuuden kannalta kasvattajilla on tärkeä rooli näiden hetkien luomisessa. Esimerkiksi lapset jotka säikkyvät kosketusta voivat saada rohkeutta siitä, kun näkevät kuinka kasvattajat koskevat hellästi muita lapsia ja nämä lapset nauttivat siitä. Pedagogisen toiminnan kautta voidaan saada juuri nämä arat lapset osaksi kosketusta. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 261-262.) Lapsen koskettamista sitovat tietyt säännöt. Ei ole samantekevää miten ja milloin lasta koskettaa. Carlson (2005, 82) korostaakin, että jotta lapsen kosketus olisi sopivaa, tulee kasvattajan ymmärtää ja arvostaa lapsen kulttuuria, lapsen aikaisempia kokemuksia kosketuksesta ja lapsen yksilöllisiä rajoja. Lapset ovatkin todella yksilöllisiä, eivätkä välttämättä koe kosketusta sopivaksi. Pienten lasten tulisikin saada oppia ja tietää mistä kosketuksesta he pitävät ja milloin kosketus on heistä epämukavaa. Kasvattajien tehtävänä onkin opettaa lapsia tunnistamaan oman kehonsa rajoja. Lapsille on hyvä sanallistaa kosketusta, esimerkiksi vaipanvaihtotilanteissa. Lapsen hätää ja epämiellyttävyyttä kosketukseen ei koskaan tulisi väheksyä, sillä tämä voi johtaa siihen, että lapsi luulee että kosketukseen kuuluu pelko ja epämiellyttävyys. (Carlson, 2005, 82-83.)

Hyvään päivähöitoon tulisi kuulua välittämistä, lasten aitoa kohtaamista ja myös sensitiivisyyttä nähdä ja tunnistaa lapsen tarpeita. Lapselle on tärkeää että ympärillä on aikuisia, joille hän voi kertoa huolensa. Mikäli kasvattaja jättää huomioimatta lapsen huolet ja tarpeet, voi tämä aiheuttaa harmia lapsen kehitykselle. (Siren-Tiusanen ja Tiusanen, 2002, 65-66.) Lämmin kosketus ja välittäminen, sekä fyysisistä perustarpeista huolehtiminen ovat osa hyvää huolenpitoa ja tämän myötä lapsen luottamus kasvattajaa kohtaan kasvaa (Vasu, 2016, 21). Mikäli lapsi ei saa turvaa tai huolenpitoa esimerkiksi vanhemmiltaan, voi tämä vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi lapsen tunne-elämään ja aivojen kehitykseen. Syynä riittämättömään hellyyteen voi olla esimerkiksi vanhemman vakava sairaus, kuten masennus. (Mäntymaa ja Puura, 2011, 24.) Koska suurin osa kasvatuksellisista tilanteista tapahtuu perushoitotilanteissa, ovat nämä päivän tärkeimpiä tilanteita koskien lapsen kehitystä. Nämä tilanteet ovat oivia esimerkiksi toteuttaa tunnekasvatusta ja kohdata lapset yksilöllisesti. Näillä tilanteilla on tärkeä merkitys lapsiryhmän rauhallisuuden kannalta, mutta ne myös tarjoavat arvokkaita pedagogisia hetkiä. (Siren-Tiusanen ja Tiusanen, 2002, 69.)

Lapset ovat jatkuvan hellyyden tarpeessa ja heidät tulee myös nähdä niin, sillä lapsen varhaiskehitykseen kuuluvat rakkauden osoitukset. Lapsen luottamus aikuiseen vahvistuu ja ke-

hittyy, kun aikuinen pyrkii sensitiivisyyteen. (Siren-Tiusanen, 2002, 15, 17-18.) Päiväkoti-
maailmassa lapsen tarpeisiin vastaamaton hoitaja, joka ei ota lasta esimerkiksi syliin, voi us-
koa, että lapsen tulee oppia pärjäämään yksin. Tästä seuraa, että lapsi ei opi tai ei enää halua
ilmaista miltä hänestä tuntuu ja kokee, ettei hänestä välitetä. (Kalland, 2011, 161.) Valitetta-
vasti joskus lapsi saattaa joutua kohtaamaan äärimmäistä hyljeksintää. Tämä voi kehittää lap-
selle varhaisia vuorovaikutustraumoja, jotka vaikuttavat negatiivisesti esimerkiksi kes-
kushermoston toimivuuteen ja lapsen sosiaalisiin vuorovaikutustaitoihin. (Sinkkonen, 2011,
248.)

5 Kosketuksen haasteita varhaiskasvatuksessa

Viimeaikoina otsikkoihin on noussut lastensuojelu, etenkin lasten seksuaalinen häirintä esimerkiksi koulussa ja kirkossa on herättänyt huomiota. Tämä on aiheuttanut huolta ja koetaan, että aikuisten tulee kiinnittää enemmän huomiota lasten suojelemiseen, etenkin perheen ulkopuolinen maailma kuten koulu koetaan uhkana lapselle. Tämä on aiheuttanut sen, että lapsen koskettamista vältetään. (Öhman ja Quennerstedt, 2017, 305-306.) Koskettamisen välttämistä perustellaan lapsen oikeudella koskemattomuuteen ja että lapsella on oikeus olla turvassa. Öhman ja Quennerstedt korostavat että asiaa olisi hyvä katsoa toisenlaisella lähestymistavalla. Tämä tapa keskittyy lapsen oikeuksiin kasvaa ja kehittyä ja tämä sallii lapsen oikeanlaisen fyysisen kontaktin. (emt. 317.) Joissain maissa ei kosketeta lasta liikaa, lapsen liiallisen hemmottelun pelossa. Toinen syy siihen, että opettajat pelkäävät koskea lasta, on että heidät leimataan pedofiileiksi. Carlson (2005) korostaa, että kunhan opettajat löytävät tavan, jolla koskettaa lasta mukavasti ja loukkaamatta ketään ei leimaamista tarvitsisi pelätä. (Carlson, 2005, 81.)

Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää, että jokainen lapsi pääsisi osaksi hellyyttä ja aikuisen syliä, mutta valitettavasti tämän ajatuksen tiellä on monta mutkaa ja kuoppaa. Yksi suurimmista syistä on resurssien ja ajan puute. Lapsi voi jäädä vaille aikuisen huomiota resurssien, mutta myös työntekijöiden asenteiden vuoksi, jotka ilmenevät päiväkodin arjessa (Rusanen, 2011, 22). Kiireinen päivärytmi ei mahdollista sitä, että jokaista lasta ehdittäisiin kohtaamaan yksilöllisesti ja ottamaan syliin aina kun lapsi tätä tarvitsisi. Rusanen toteaaakin, että suuret ryhmäkoot vaikuttavat esimerkiksi siten, että päiväunien aikaan lapsia kohdellaan ryhmän jäsenenä, eikä yksilönä. Tämä johtaa laadukkaan vuorovaikutuksen niukkuuteen ja henkilökunta pakotetaan kannustamaan lapsia kehittymään itsenäisiksi liian aikaisin. (Rusanen, 2011, 232.) Ryhmäkokoja ei kuitenkaan voida aina pistää syyksi sille, että laadukasta varhaiskasvatusta ei tapahdu. Kalliala (2008) on eri mieltä Rusasen kanssa pelkästään ryhmäkokojen vaikuttamisesta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Hänen mielestään ryhmäkokojen suuruutta käytetään usein tekosyynä siihen, että laadukasta varhaiskasvatusta on vaikeaa toteuttaa. Vaikka ryhmäkooilla on suuri merkitys, unohtuu usein kasvattajien ammattimaisuuden vaikutus. Kasvattajien omat virheet ja ehkäpä ajatusmaailmoiden pohtiminen voisivat ratkaista ongelman. (Kalliala (2008, 267.) Kasvattajien suuri vaihtelevuus on myös ongelma lapsen kiintymisen kannalta. Laki lasten päivähoidosta 2 a § (8.5.2015/580) korostaa, että varhaiskasvatuksen tulisi tarjota lapselle mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet. Tämä on nykyään

ongelma, sillä henkilöstö vaihtuu tiuhaa vauhtia ja lapset joutuvat luomaan luottamussuhteen yhä uudelleen ja uudelleen.

Tietämättömyydellä voi myös olla osansa siinä, että ei tiedetä miten tai milloin lasta voi tai saa koskettaa. Carlson (2005) korostaa, että opettajien on tärkeää tietää millainen koskettaminen on hyväksyttävää. Näin he pystyvät käyttämään kosketusta pedagogisena työvälineenä ja tuomaan kosketuksen positiivisia vaikutuksia esille. Tämän avulla opettajat pystyvät myös suojelemaan lapsia hyväksikäytöltä. Carlson mainitsee, että jotta opettajat pystyisivät hyödyntämään kosketusta kasvatuksessa, tulisi joka vuosi järjestää koulutus, joka käsittelee, muun muassa minkälainen kosketus on sopivaa ja hyödyllistä, sekä miten opettajat voivat hyödyntää kosketusta opetuksessa. Tärkeää on myös että opettajilla on taitoja kasvattaa lapsia ymmärtämään omat oikeutensa koskemattomuuteen. Opettajien on myös hyvä osata tunnistaa lapsen hyväksikäyttö. Näin ollen laadukkaalla koulutuksella voidaan tukea kosketuksen positiivisia vaikutuksia kasvatukseen. (Carlson, 2005, 85.)

Keränen, Juutinen ja Estola (2017) viittaavat tutkimukseensa, josta havaittiin tärkeäksi, että kasvattajat keskustelevat yhdessä arjen toimintatavoista. Tällä tavoin välttytään väärinkäsityksiltä ja kosketukseen liittyviä toimintatapoja voidaan edistää. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 257.) Carlson (2005) on samoilla linjoilla. Kun opettajat oppivat oikeanlaisen ja hyödyllisen kosketuksen merkityksen, on heille mukavampaa myös tarjota tätä kosketusta (Carlson, 2005, 79). Voidaan todeta, että työyhteisön asenteilla voi olla suuri merkitys opettajien käyttäytymiseen. Mikäli yksi on koskettamista vastaan tai luo tälle tarkat kriteerit, saattavat muut työtoverit alkaa epäillä omaa ammatillisuuttaan, mikäli he ovat aiemmin käyttäneet kosketusta osana pedagogiikkaa. Johnson korostaakin, että kasvattajien tulee hyväksyä, että koskettaminen kasvatustyössä on pinnalla oleva ongelma, sekä yhdessä pohtia miten se saattaa vaikuttaa heihin opettajina. (Johnson, 2000, 81.) Myös Mazur ja Pekor (1985) painottavat keskustelujen tärkeyttä. Jotta voisimme ymmärtää mitä ajattelemme kosketuksesta lapsiin, tulee siitä keskustella yhdessä muiden opettajien kanssa ja tiedostaa omat ennakkoluulomme. Opettajat voivat jakaa keskenään ideoita oikeanlaisesta kosketuksesta. On hyvä keskustella myös miesopettajien asemasta koskien lasten hoitoa ja mitä tälle ehkäpä voisi tehdä. Tärkeää on ymmärtää fyysisen kontaktin tärkeys ja viedä tätä ajatusta eteenpäin. Fyysisen kosketuksen merkityksen voi nähdä yhtä tärkeänä kuin minkä tahansa osan opetussuunnitelmasta. Läheiset hetket lasten kanssa ovat tärkeitä niin lapsille, mutta myös opettajille. Tärkeää on myös keskustella vanhempien kanssa lasten hoidosta. Kun vanhempien kanssa keskustellaan avoimesti

asiasta ja tuodaan esille faktat koskien kosketuksen tärkeyttä, voidaan lapsille taata laadukasta varhaiskasvatusta. (Mazur ja Pekor, 1985, 2-3.)

Owen ja Gillentine (2011) nostavat artikkelissaan esille tutkimuksen, jossa tutkittiin kolmannen luokan luokanopettajien käsityksiä ja uskomuksia lasten koskettamisesta, mutta myös heidän käytäntöjään koskien kosketusta. Tutkimukseen osallistuvia opettajia oli kaiken kaikkiaan 63 ja he olivat kotoisin Hawajilta ja Ohioista. (Owen ja Gillentine, 2011, 860.) Tutkimuksessa selvisi, että lähes 100 % opettajista totesi, että kosketus kehittää lapsen emotionaalista kehitystä ja vähentää muun muassa stressiä. Tutkimuksessa selvisi yllättäen kuitenkin, että vain noin 30 % opettajista koski lapsen, esimerkiksi lapsen loukkaantumisen tai lapsen pahan mielen seurauksena. Tästä voidaan päätellä, että opettajat kyllä tiesivät kosketuksen tärkeyden merkityksen, mutta eivät harjoittaneet kosketusta opetuksessaan. Tutkimuksessa selvisi myös, että 95 % opettajista väitti, että lapsen koskettaminen viestittää välittämistä, mutta vain 43 % opettajista kosketti lasta, kun mahdollisuus siihen ilmeni. Suurin syy siihen, mikä johdatteli opettajia koskettamaan tai ei koskettamaan, oli että työkaverien mielipiteillä ja hallituksella on suuri merkitys siinä, miten opettajat suhtautuvat koskettamiseen. (Owen ja Gillentine, 2011, 864-865.)

Keränen, Juutinen ja Estola (2017) nostavat tutkimuksessaan esille erään kasvattajan kokemukset kosketuksesta kasvatustyössä. Kyseinen kasvattaja kertoo kuinka hän ymmärtää lapsia, jotka eivät pidä vieraan ihmisen kosketuksesta, sillä tämä ei itsekään pienenä pitänyt siitä. Siksi onkin tärkeää, että kasvattaja tuntee ja ymmärtää lasta ennen kuin nappaa tämän esimerkiksi syliin. Kasvattajan on hyvä miettiä omia aikaisempia kokemuksiaan liittyen koskettamiseen, mutta tarkkailla myös muita kasvattajia ja miten nämä tuovat koskettamisen esille työssään. Keränen, Juutinen ja Estola korostavat, että jokaisen kasvattajan tapa koskettaa lasta on peräisin tämän aikaisemmista kokemuksista ja on tärkeää muistaa, että lapsi saa itse päättää haluaako tämä kosketusta vai ei. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 258-259.) Johnson (2000) kertoo teoksessaan kuinka tämä haastatteli varhaiskasvatuksen opiskelijoita ja kyseli mitä nämä ajattelevat kosketuksesta varhaiskasvatuksessa. Opiskelijat vastasivat että lapsi tarvitsee kosketusta fyysiseen ja henkiseen kasvuun ja että kosketuksella on tärkeä merkitys kiintymyssuhteen muodostumiselle. Kosketus auttaa myös rakentamaan luottamuksen lapsen ja kasvattajan välille. Opiskelijat vastasivat myös, että kosketuksen kautta lapsi voi tuntea olonsa rakastetuiksi ja turvallisiksi. Kosketus on pienelle lapselle ensimmäinen kontakti maailmaan ja sen tärkeyttä ei voi korvata millään muulla keinolla. Valitettavan usein käy myös

niin, että vaikka kosketuksen myönnetään olevan tärkeä osa kasvatusta, sitä ei käytetä pedofi-
lian pelossa. Johnson kertoo esimerkkinä, kuinka eräs opiskelija kertoi, ettei halua vaihtaa
vaippoja koska pelkää hyväksikäytön syytöksiä. Yksi opiskelija kertoi, ettei ei salli lasten
istua sylissä. Hän ei kuitenkaan keksinyt mitään syytä käytökselleen. Johnson mainitsee
myös erään opettajan, joka peräänkuulutti kuinka tärkeää kosketus on kasvatuksessa, mutta
kävi ilmi että kyseinen opettaja työskenteli työyhteisössä, jossa miesopettajan ei sallittu vaih-
taa vaippoja. (Johnson, 2000, 12-14.)

Bloom (2017) viittaa artikkelissaan Brittiläiseen psykologiayhteisön jäseniin, jotka toteavat,
että kosketuksen välttäminen lasten kanssa on jo sinänsä yksi hyväksikäytön muoto. Tällainen
käytös voi aiheuttaa vahinkoa lapsen normaalille kehitykselle. Mikäli lapset eivät saa esimer-
kiksi lohduttavaa kosketusta kun ovat surullisia, voi tämä vaikuttaa lapsen kehitykseen. Las-
tenpsykologi Sean Cameron korostaa, että kosketuksen merkityksen tärkeyttä ei ymmärretä.
Myös Professori Francis McGlone painottaa kosketuksen tärkeyttä lasten aivojen kehityksen
kannalta. Hänen mukaansa kosketus on lapselle välttämättömyys ja kosketuksen torjuminen
tai kieltäminen on kuin kieltäisi lapselta hapen saannin. Se on julmaa lasta kohtaan ja sitä voi-
daan pitää yhtenä lapsen laiminlyönnin tapana. (Bloom, 2017.) Lapsen hyväksikäytön kannal-
ta opettajat, jotka ovat yhteydessä nuoriin lapsiin saattavat kohdata ongelmia koskien lasten
oikeanlaista hoivaa. Nämä opettajat ovat läheisessä yhteydessä lapsiin ja heidän työhönsä
kuuluvat perushoitotilanteet, joissa kosketaan lapseen. Näillä opettajilla voi olla todella han-
kalaa tehdä rauhassa työtään, kun nykyään pinnalla ovat viimeiset löydöt lapsen seksuaalises-
ta hyväksikäytöstä kasvatustilanteissa. Tämä on valitettavasti johtanut väärinymmärryk-
siin lasten hoidon ja hyväksikäytön välillä. (Mazur ja Pekor, 1985, 1-2.)

6 Pohdintaa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mikä merkitys kasvattajan ja lapsen välisellä kosketuksella on kasvatustilanteissa. Tutkimuksen tekeminen oli mielenkiintoista ihan alusta asti. Tutkimuksen aihe nousi mieleen yllättäen ja siksi koen että säästyin ehkä turhalta aiheen valinnan pohdinnalta. Minulla oli alusta asti korkea motivaatio lähteä tutkimaan aihetta, sillä aihe on minulle henkilökohtaisesti hyvin tärkeä. Olen ehkä kokenut työssäni alemmuuden tunnetta, kun olen leikkinyt lasten kanssa lattialla ja ollut heidän kanssaan lähekkäin, sillä välin kun muut aikuiset keskustelevat keskenään. En halua kuitenkaan yleistää asiaa. Olen nähnyt paljon niitäkin kasvattajia, jotka heittäytyvät lasten leikkeihin ja uskaltavat antaa lasten tulla lähelle. Tämä herättää silti hämmennystä. Onko ammattimaista maata lattialla ja hasutella? Tutkimukseni myötä voin vastata tähän, että kyllä on. Kosketuksen tärkeyttä tulee opettaa lapsille eteenpäin. Kun esimerkiksi lapset näkevät aikuisten halailevan toisiaan työpäivän aikana, välittyy lapsille kuva lämpimistä ihmissuhteista ja että hyväntahtoinen kosketus on hyväksi. Kinnunen, Viljamaa ja Estola (2016) korostavat myös, että aikuinen ja kasvattaja ovat tärkeitä malleja lapsille. Siksi ei olekaan yhdentekevää miten kasvattajat suhtautuvat esimerkiksi koskettamiseen ja mitä malleja he tätä kautta välittävät lapsille. Toisin sanoen, jos aikuinen tai kasvattaja haluaa, että lapsi oppii välittämisen kulttuurin, tulee tämän olla itse esimerkkinä. Kasvattajan tulee kannustaa ja vahvistaa lapsia koskettamaan ja myös keskustella erilaisista toiminnan vaihtoehdoista. Kuitenkin tilanteissa joissa aikuinen puuttuu lapsen vääränlaiseen toimintaan, kuten toisen lapsen lyömiseen voi välittämisen etiikan ajatus tuntua haasteelliselta. Tässäkin aikuinen on mallina osoittamassa lapselle miten tämä voisi toimia tässä tilanteessa. (Kinnunen, Viljamaa ja Estola, 2016, 108.)

Kosketuksella näyttää olevan suuri merkitys, jotta lapsi pystyisi kehittymään normaalisti. Kosketus on välttämättömyys lapsen elämän kannalta. Tutkimukseni valossa voidaan todeta, että kosketukseen liittyy paljon pedagogisuutta, mutta suuri osa tästä tapahtuu kasvattajien sitä huomaamatta. Keränen, Juutisen ja Estolan (2017) tutkimuksessa nousee myös esille, että kosketus kasvatustyössä tapahtuu usein huomaamatta ja ilman että siihen kiinnitetään suurempaa huomiota. He korostavatkin, että kasvattajien olisi hyvä tunnistaa ja tiedostaa kosketuksen pedagoginen merkitys ja näin kosketuksesta voi tulla tärkeä osa kasvattajan ammatillisuutta. Tärkeää tällöin onkin, että kosketus on laadukasta ja sillä on pedagoginen tarkoitus. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 262.) Kosketuksen pedagogisuuden ymmärtäminen vaatii kasvattajilta totuttelemista, mutta myös avarakatseisuutta. On tärkeää, että kasvattajat pohtivat

omia asenteitaan koskettamista kohtaan. Näemmekö kosketuksen lapsen välttämättömänä pahana vai pedagogisesti tärkeänä keinona olla yhteydessä lapseen. Näitä asioita on jokaisen kasvattajan hyvä miettiä ja pohtia, miten ne vaikuttavat ehkä omaan käyttäytymiseen ja lasten kanssa toimimiseen. Kasvattajan tulee ottaa huomioon myös lapsen itsemääräämisoikeus ja oikeus koskemattomuuteen. Keränen, Juutinen ja Estola korostavatkin, että varjopuolena koskettamiseen voidaan nähdä kasvattajan ja lapsen väliset valtasuhteet. Kosketuksen avulla saatetaan tiedostamattomasti ohjata ja ojentaa lasta. (Keränen, Juutinen ja Estola, 2017, 262.)

On uskomatonta kuinka moneen tilanteeseen kosketus sopii, etenkin kasvatustilanteissa. Vaikka kosketus on osa jokapäiväistä toimintaa varhaiskasvatuksessa, ei sitä välttämättä ajatella erikseen, puhumattakaan että sitä pidettäisiin pedagogisena työvälineenä. Kasvattajan tehtävänä onkin keksiä ne keinot, joilla kosketusta voidaan hyödyntää kasvatuksessa. Kinnunen, Viljamaa ja Estola (2016, 109) pohtivat teoksessaan, miten voisimme auttaa lapsia ymmärtämään esteettisen tietämyksen. Heidän mukaansa edellytyksenä olisi, että ymmärrämme kasvatuksen eettisen tarkoituksen, joka on moniaistista ja mikä kytkeytyy jokapäiväiseen arkeen. Näistä esteettisistä ja eettisistä oppivat sekä aikuiset, että lapset. Lapsi elää omaa elämäänsä kosketuksen kautta, koko kehollaan. Erilaiset kosketuksen kokemukset ja ei-sanalliset viestivät rakentavat lapselle kuvaa ympäröivästä maailmasta. Kosketus auttaa lasta ymmärtämään välittämisen merkityksen, jota lapsi aistii kaikilla aisteillaan. Lapsella on oikeus saada vastaanottaa kokemuksia kosketuksesta omana itsenään. (Kinnunen, Viljamaa ja Estola, 2016, 109.)

Ihminen ja etenkin ihmislapsi tarvitsee kosketusta, jotta tämä voi kehittyä monipuolisesti, esimerkiksi aivojen kehitys vaatii kosketusta. Kosketuksella on myös merkitystä esimerkiksi stressin säätelyssä. Kosketuksen puutteella on todettu näin ollen olevan vaikutus oppimiseen, sillä stressi haittaa oppimista. (Carlson, 2005, 79.) Myös Guéguen (2004) viittaa artikkelissaan tutkimukseen joka puoltaa kosketuksen positiivisia vaikutuksia opetukseen ja oppimiseen. Tutkimuksen toteuttivat Wheldall, Bevan ja Shortall (1986). Tutkimus osoitti, että opettajan kosketus kannusti pieniä lapsia osallistumaan tehtäviin. Selvisi myös, että lasten häiritsevä käyttäytyminen väheni kosketuksen myötä. Tutkimuksen aikana opettajia pyydettiin esimerkiksi koskettamaan oppilaita kun he kehuivat heitä, mutta muuten olematta koskettamasta. Tuloksista selveni, että kosketuksen myötä häiritsevä käyttäytyminen väheni jopa 60 % aikaisemmasta. Ilmeni myös, että oppilaiden innostus koulutehtäviä kohtaan nousi. (Guéguen, 2004, 89-90.)

Pienen lapsen päivähoitoon kuuluu kosketus ja sitä on lähes mahdotonta toteuttaa ilman sitä, ainakaan laadukkaalla tavalla. Pedagogiikka ja tähän liittyvä lapsen hellä kohtaaminen kärsivät kosketuksen puutteen myötä. Paljon opettajana päiväkodeissa työskennellyt Johnson (2000) kertookin teoksessaan, kuinka ei edes pystyisi kuvittelemaan työtään, ilman kosketusta. Vaipanvaihtotilanteet ja nukuttaminen ovat lähietäisyystöitä. Johnson kuvaa kuinka kauheaa on, että nykypäivänä lapset eivät saa kokea kosketuksen arvokkuutta. (Johnson, 2000, 75.) Hän korostaa, että kosketuksen hyödyllisyyden voi nähdä ihan lapseen katsomalla ja että lapset ovat todistaneet hänelle työelämänsä aikana kuinka tärkeää kosketus heille on. Hän kertoo kuinka hän nautti siitä, että pystyi antamaan lapselle hellyyttä ja tämän myötä sai lapsen rauhoittumaan. Johnson kertoo myös tarkkailujensa perusteella, kuinka tämä huomasi lasten pitävän hänestä, sillä tämä kosketti heitä. Hän myös korostaa, ettei usko, että ilman kosketusta lapsi ja aikuinen edes voisivat muodostaa sellaista turvallista ja luottavaista sidettä, kuin kosketuksen myötä. Lapsen kehitys on pääasia ja tärkeimmässä roolissa. Kasvattajan ja lapsen välinen yhteys ilmenee sosiaalisesti, emotionaalisesti, älyllisesti ja fyysisesti. Mikäli koskettaminen kiellettäisiin, olisi se vähän kuin kiellettäisiin puhuminen. Johnson hämmästeleekin asiaa ja kertoo, ettei voisi pitää itseään hyvänä opettajana, mikäli jättäisi huomioimatta tietyt asiat. (Johnson, 2000, 78-79.) Johnsonin kertomukset työelämästään ovat todella herätteleviä ja helposti samaistuttavia. Uskon, että moni lastentarhanopettaja allekirjoittaisi Johnsonin näkemyksen siitä, että laadukasta varhaiskasvatusta olisi miltei mahdotonta toteuttaa lasta koskettamatta.

Nostin tutkimuksessani esille myös kosketukseen kasvatustyössä liitetyn moraalisen paniikin. Laadukkaaseen varhaiskasvatukseen kuuluvat kosketus ja läheisyys ja ne ovat elintärkeitä lapsille. Uutiset ja hysteria, jotka koskevat lasten hyväksikäyttöä esimerkiksi päiväkodissa, antavat vääränlaisen kuvan. Hoitajat ja lapset jakavat joka päivä halauksia ja läheisiä hetkiä esimerkiksi perushoitotilanteissa. Tämä luottamussuhde on tärkeä lapselle, jotta tämä voi kokea olonsa turvalliseksi ja voisi turvallisesti itsenäistyä. Peruskoulussa taas lapset alkavat itsenäistyä enemmän ja siksi opettajien on hyvä tasapainottaa fyysinen huolenpito ja lapsen itsenäisyyden kannustaminen. (Mazur ja Pekor, 1985, 2.) Kasvattajien voikin olla välillä haasteellista vetää raja siihen, mikä koskettaminen on sopivaa ja lapsen kannalta parasta.

Kaiken kaikkiaan olisi todella mielenkiintoista näiden tutkimustulosten valossa jatkaa kosketuksen tutkimusta ja jopa viedä työ ihan varhaiskasvatuksen kentälle asti. Esimerkiksi progradu-vaiheessa voisin lähteä viemään tutkimusta eteenpäin ja tutkia miten kosketus ilmenee päiväkodin arjessa ja mitä sekä lapset, että kasvattajat ajattelevat kosketuksesta. Tulevaisuu-

nessä olenkin ajatellut tehdä näillä näkymin samasta tutkimusaiheesta pro-gradun. Gradun tekemisessä voisin käyttää tutkimusmetodinä laadullisia menetelmiä, kuten tarkkailua ja haastattelua. Voisin käydä päiväkodeissa tarkkailemassa lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta ja kosketusta. Haastatteleamalla ja tarkkaileamalla sekä aikuisia että lapsia, voisin saada hyvän kokonaiskuvan siitä, mitä he ajattelevat kosketusta.

7 Lähteet

Aromaa, J. & Kinnunen, T.(2013) Kosketus opettajuudessa. Teoksessa: Puroila, A.M, Kaunisto, S.L & Syrjälä, L. (toim.) *Naisen äänellä: professori Eila Estolan juhlakirja* (s.171-180). Oulun yliopisto

Bloom, Adi. (2017) *Exclusive: Refusing to touch pupils is a form of child abuse, psychologists say*. TES: 17th February 2017 at 07:07 <https://www.tes.com/news/school-news/breaking-news/exclusive-refusing-touch-pupils-a-form-child-abuse-psychologists-say>

Carlson, F.M. (2005) *Significance of Touch in Young Children's Lives*. *YC Young Children*; Jul 2005; 60, 4; Social Science Premium Collection (s. 79-85)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Field, T. (2014) *Touch*. Cambridge, Massachusetts : The MIT Press [2014]

Furman, E. (1993) *Auta lasta kasvamaan*. Yliopistopaino. Helsinki.

Guéguen, N. (2004) *Nonverbal Encouragement of Participation in a Course: the Effect of Touching*. *Social Psychology of Education* March 2004, Volume 7, Issue 1, pp 89–98. Kluwer Academic publishers

Hautamäki, A. (2003) Kiintymyssuhdeteoria- teoria yksilön kiinnittymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 13-66). Dark Oy. Vantaa

Johnson, R.T. (2000) *Hands off! The Disappearance of Touch in the Care of Children*. Peter Lang Publishing, Inc., New York

Kalland, M. (2011) Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*.(s.147-172) WSOYpro Oy, Helsinki

Kalliala, M. (2008) *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Gaudeamus Helsinki University Press

Keränen, V., Juutinen, J. & Estola, E. (2017) *Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa*. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti, Journal of Early Childhood Education Research*, Volume 6, Issue 2 2017, 249–269

Kinnunen, S., Viljamaa, E. ja Estola, E. (2016) Esteettisiä ja eettisiä kosketuksia. Teoksessa: Karlsson, L., Puroila, A.M. ja Estola, E. (2016) *Välkkeitä, valoja ja varjoja, kertomuksia lasten hyvinvoinnista*.(90-111). Livonia Print, Latvia

Kinnunen, T. (2013) *Vahvat yksin, heikot silytyksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista*. Helsinki: Kirjapaja 2013

Kuusinen, K.L (2000) *Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria*. Jyväskylän yliopistopaino. Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4 (s.1-27)

Laki lasten päivähoitosta 2 a § (8.5.2015/580) Luettu 12.1.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vauva kehittyy vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Luettu 11.1.2018 <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauva-kehittyy-vuorovaikutuksessa-vanhempien-kanssa/>

Mazur, S. & Pekor, C. (1985) *Can teachers touch children anymore? Physical Contact and It's Value in Child Development*. Young Children Vol. 40, Iss. 4, (1985): 10-12.

Munter, H. (2002) Lapsi aloittaa päivähoiton. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. (s.35-64) WS Bookwell Oy, Helsinki, Juva 2002

Mäntymaa, M. ja Puura, K. (2011) Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. (s. 17-28) WSOYpro Oy, Helsinki

Nyman, S., Näntö, L. & Sandroos, A. (2000) *Kiintymysmallien kehitys Patricia Crittendenin mukaan*. Teoksessa: Kuusinen, K.L (toim.) *Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria*. Jyväskylän yliopistopaino. Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4 (s.43-53)

Ojala, M. (1993) *Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1993

Owena, P.M & Gillentine, J. (2011) *Early Child Development and Care: Please touch the children: appropriate touch in the primary classroom*. Vol. 181, No. 6, July 2011, 857–868

Punamäki, R. (2011) Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen.*(s.95-114) WSOYpro Oy, Helsinki

Rusanen, E.(2011) *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys.* Oy Finn Lectura Ab. Helsinki

Räinä, J. (2016) *Satuhieronta opettaa lapsen rauhoittumaan : Oululainen Sanna Tuovinen on kehittänyt satuhieronnan, joka auttaa lapsia rentoutumaan kosketuksen ja tarinan avulla.*

Kaleva (2016) : 25.7.2016, K2, s. 42-43, Oulu : Kaleva

Salminen, A. (2011) *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatuskirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin.* Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasan yliopisto

Sinkkonen, J. & Korhonen, L.(2015) *Pulassa lapsen kanssa.* Oy Duodecim, Helsinki

Sinkkonen, J. (1995) *Lapsen kanssa hyvinä ja pahoina päivinä.* WSOYN: graafiset laitokset, Juva 1995, Helsinki

Sinkkonen, J. (2011) Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen.* (s.245-270) WSOYpro Oy, Helsinki

Sinkkonen, J.(2008) *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun.* WSOY. Werner Söderström Osakeyhtiö Helsinki.

Siren-Tiusanen, H. ja Tiusanen, E. (2002) Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) *Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita.* (s.65-92)WS Bookwell Oy, Helsinki, Juva 2002

Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteet 2016

Vienola, V. (2012) Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja.*(162-178). Bookwell Oy, Juva 2012

Öhman, M. ja Quennerstedt, A. (2017) *Questioning the No-Touch Discourse in Physical Education from a Children's Rights Perspective.* Education and Society Vol. 22, Iss. 3, (2017): 305-320. Routledge. 530 Walnut Street Suite 850, Philadelphia, PA 19106.